

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2022-2025

PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ SELÄNNE (HAAPAJÄRVI, REISJÄRVI JA PYHÄJÄRVI)

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
2. LASTEN JA NUORTEN KASVUYMPÄRISTÖ PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ SELÄNTEEN ALUEELLA	4
3. YHDESSÄ LEIKKIEN 0-5-VUOTIAAT	6
4. YHDESSÄ OPPIEN JA HARRASTAEN 6-12-VUOTIAAT	11
5. YHDESSÄ KAVEREIDEN KANSSA 13-15-VUOTIAAT	13
6. YHDESSÄ AIKUISTUEN YLI 16-VUOTIAAT	15
7. SEURANTA JA ARVIOINTI	17

1. JOHDANTO

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimiseen löytyy ohjeistus lastensuojelulaista (417/2007) 12§:

“Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain [\(365/1995\) 65 §:n](#) mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.”

Kyseessä on strateginen asiakirja sekä konkreettisia toimenpiteitä ja tavoitteita sisältävä suunnitelma. Tavoitteena on, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden työtä ohjaava asiakirja, mutta myös käytännön opas, josta alueella asuvat perheet saavat tietoa tarjottavista palveluista. Suunnitelma hyväksytään Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen hallituksessa sekä kuntien valtuustoissa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.

Suunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot:

- lasten ja nuorten kasvuolot sekä hyvinvoinnin tila
- lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista
- lastensuojelun tarpeesta kunnassa lastensuojeluun varattavista voimavaroista
- lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä
- yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä
- suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta

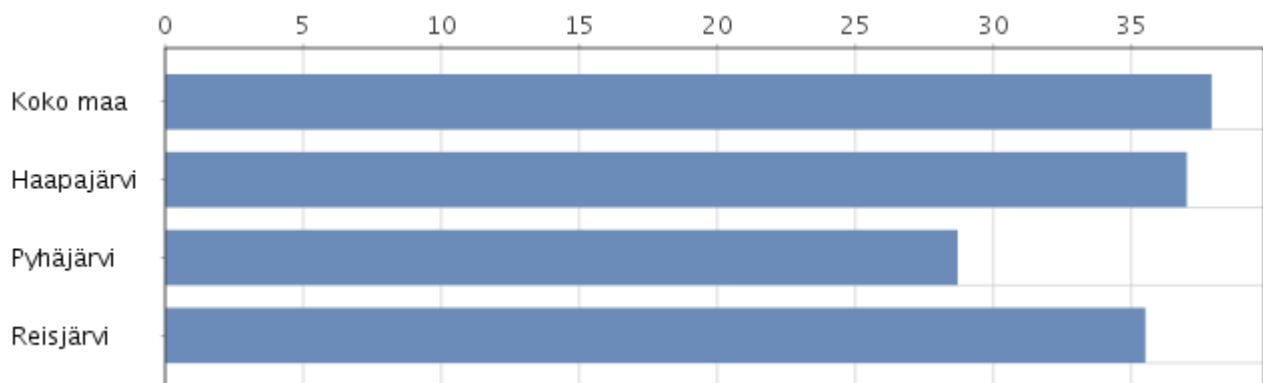
Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen kaikki kunnat ovat yhteisöllisiä ja turvallisia asuinpaikkoja viihtyisässä maaseutu-ympäristössä. Kaikissa kunnissa toimii hyte- ja laperyhmät joko yhdessä tai erikseen, mikä edistää lapsi- ja perhemyönteistä toimintakulttuuria yhteistyössä Ppky Selänteen ja kuntien hallinnon sekä järjestöjen kanssa.

2. LASTEN JA NUORTEN KASVUYMPÄRISTÖ PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ SELÄNTEEN ALUEELLA

Peruspalvelukuntayhtymä Selänne koostuu neljästä kunnasta (Haapajärvi, Kärsämäki, Pyhäjärvi ja Reisjärvi). Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta Selänteeseen kuuluvat Haapajärvi, Pyhäjärvi ja Reisjärvi, joten tässä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa käsitellään näiden kolmen kunnan asioita.

Haapajärvi, Pyhäjärvi ja Reisjärvi ovat pienehköjä, maaseutumaisia kuntia. Vuoden 2020 lopussa Haapajärven asukasluku oli 6896, Pyhäjärven 5033 ja Reisjärven 2710. Kaikissa kunnissa on maaseutumaisen ympäristön vuoksi runsaasti mahdollisuuksia luonnossa tahtuvaan liikkumiseen ja harrastamiseen.

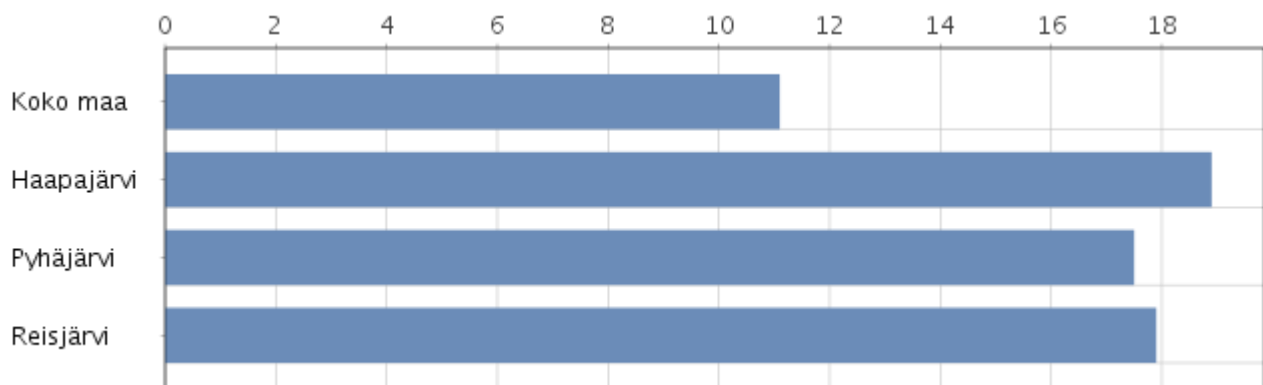
Lapsiperheiden määrä kaikista perheistä (2020) on Haapajärvellä ja Reisjärvellä huomattavasti korkeampi kuin Pyhäjärvellä.

Lapsiperheen keskipöytä vuonna 2020 oli Haapajärvellä 4,29 Pyhäjärvellä 4,06 ja Reisjärvellä 4,63. Haapajärvellä ja Reisjärvellä siis perheessä on keskimäärin enemmän lapsia kuin Pyhäjärvellä. Koko maan keskiarvo on 3,72. Selänteen alueen kunnissa kaikkien lapsiperheiden keskipöytä on koko maan keskiarvoa korkeampi.

Perheen taloudellinen tilanne voi myös osaltaan olla vaikuttamassa lasten ja nuorten hyvinvointiin. Vakaa taloudellinen tilanne ei itsessään tuota hyvinvointia, mutta rahahuolet voivat heikentää vanhempien jaksamista, mikä puolestaan voi vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin. Perheen heikko taloudellinen tilanne voi myös heikentää lapsen mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi

harrastuksiin. Tieto kunnassa olevien pienituloisten lapsiperheiden määrästä voi osaltaan olla ohjaamassa myös kuntien päätöksentekoa niin, että esimerkiksi eri toimijoiden välisenä yhteistyönä järjestettäisiin mahdollisimman laaja valikoima maksuttomia/edullisia harrastuksia tai hakemuksella olisi mahdollista saada taloudellista tukea harrastuksiin. Pienituloisten lapsiperheiden määrä on Haapajärvellä korkein Selänteen kunnista ja maan keskiarvoon verrattuna lapsiperheiden pienituloisuus on huomattavasti yleisempää Selänteen alueella kuin koko Suomessa keskimäärin.

Valtakunnallisesti (2020) 3,8% 0-17 vuotiaista lapsista on lastensuojelun avohuollon asiakkaana ja kodin ulkopuolelle on sijoitettuna 1,6%. Selänteen alueella lastensuojelun avohuollon asiakkaana on Reisjärvellä 1,3%, Haapajärvellä 3,3% ja Pyhäjärvellä 5,6%. Kodin ulkopuolelle on sijoitettu Reisjärvellä 0,8%, Haapajärvellä 1,4% ja Pyhäjärvellä 2,3%. Voidaan siis todeta, että sekä avohuollon asiakkuuksien että kodin ulkopuolelle sijoitettujen osalta Pyhäjärvellä ollaan valtakunnallisesti kohtuullisen korkealla tasolla. Haapajärvellä ja Reisjärvellä sekä avohuollon asiakkuuksien että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on valtakunnallista keskiarvoa matalammalla tasolla. (Tilasto vuodelta 2020)

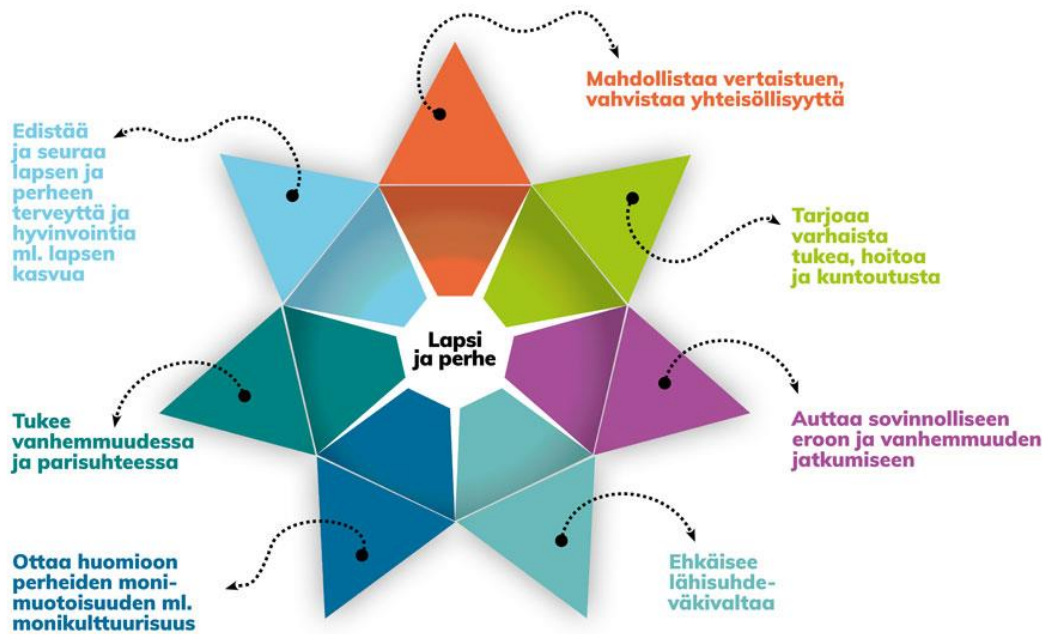
Lasten ja nuorten hyvinvointia tukevat ja toisaalta myös hyvinvointia heikentävät tekijät syntyvät arjessa. Arki koostuu perhe-elämästä, päivähoidosta, koulusta, harrastuksista, sukulaisista ja kavereista, elinympäristöstä ja kunnan tarjoamista palveluista. Myös ympäristön viihtyisyydellä ja turvallisuudella on osansa hyvinvoinnin rakentumisessa. Meidän kaikkien elämässä on erilaisia vaiheita ja koettu hyvinvointikin vaihtelee. Hyvinvointia tarkasteltaessa on tärkeää ymmärtää, että hyvinvointi koostuu eri tekijöistä ja joskus jonkun tekijän ollessa heikommalla tasolla, voi muiden osa-alueiden toimivuustukea hyvinvointia niin, että kokonaisyhyvinvointi pysyy tyydyttävällä tasolla.

Lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukeminen on yhteistyötä. Päävastuu lapsesta on lapsen vanhemmilla/hooltajilla, mutta kunnan tarjoamien palveluiden on tarkoitus tukea vanhempia heidän kasvatustyössään ja olla vahvistamassa kunnassa asuvien lasten ja nuorten hyvinvointia. Selänteessä haluamme rohkaista vanhempia ja lapsia hyödyntämään kunnissa tarjolla olevia palveluita mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Hyvinvoiva kuntalainen on meidän kaikkien yhteinen tavoite!

3. YHDESSÄ LEIKKIEN 0-5-VUOTIAAT

Lapsen hyvinvointi syntyy hyvinvoivassa perheessä. Vanhempien hyvä parisuhde on perheen hyvinvoinnin perusta. Perheeksi kasvaminen alkaa jo vauvaa odottaessa. Odottavan äidin vointi heijastuu myös syntyvän lapsen terveyteen ja hyvinvointiin. Yhdessä eletty ja koettu arki, muun muassa yhteiset mukavat ruokailuhetket, on tärkeää lapsen ja vanhemmuuden kehityksen kannalta. Turvallinen kiintymyssuhde ja vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä luo pohjan lapsen psyykkiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille sekä sosiaalisille ja kielellisille taidoille. Iän myötä myös kaverisuhteiden merkitys kasvaa.

Perhekeskustoimintamalli on rakenne, jonka avulla lasten ja perheiden palvelut muodostuvat yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Perhekeskusmallin tarkoituksena on yhdistää lasten ja perheiden parissa toimivien ammattilaisten osaaminen niin, että palvelut toimivat saumattomasti yhteen lasten ja perheiden parhaaksi oikea-aikaisesti ja riittävässä laajuudessa.

Kuva1: Perhekeskuksen tehtävät

Perhekeskuksen sosiaaliohjaajalla on tärkeä rooli perhekeskustyön koordinoinnissa. Seläntessä perhekeskuksen sosiaaliohjaaja vastaa myös lapsiperheiden kotipalvelun, perhetyön ja tukihenkilötoiminnan koordinoinnista sekä lapsiperheiden kotipalvelussa, perhetyössä ja tukihenkilötoiminnassa mahdollisesti tarvittavien ostopalveluiden hankkimisesta yhteistyössä johtavan terveydenhoitajan ja johtavan sosiaalityöntekijän kanssa. Perhekeskuksen sosiaaliohjaaja toimii lapsiperheiden kotipalvelun ja perhetyön työntekijöiden tukena ja vastaa heidän osaltaan työvuorosunnittelusta ja asiakkuuksien jakamisesta. Perhekeskuksen sosiaaliohjaaja on myös osaltaan mukana arvioimassa lapsiperheiden kotipalvelun ja perhetyön tarvetta. Perhekeskuksen sosiaaliohjaaja voi myös olla mukana palvelutarpeen arvioinneissa sekä työntekijänä/työparina sosiaalihuoltolain että lastensuojelulain mukaisissa asiakkuuksissa.

Perheet voivat olla suoraan yhteydessä perhekeskuksen sosiaaliohjaajaan, mikäli haluavat keskustella mahdollisuudesta saada lapsiperheiden kotipalvelua tai perhetyötä. Samoin lasten ja perheiden parissa toimivat ammattilaiset voivat myös olla vanhemman luvalla perhekeskuksen sosiaaliohjaajaan yhteydessä ja tuoda tietoa perheistä, jotka voisivat hyötyä lapsiperheiden kotipalvelusta tai perhetyöstä. Perhekeskuksen sosiaaliohjaajan tavoittaa numerosta 040 180 8468

Alle kouluikäisten lasten perheissä riskitekijät liittyvät usein vanhemmuuden haasteisiin. Pienten lasten vanhemmilla ei aina ole riittäviä vanhemmuustaitoja, vanhemmilla voi olla omia jaksamisen tai elämänhallinnan ongelmia, mielenterveys- tai päihdeongelmia tai haasteita parisuhteessa. Pienten lasten vanhempien erot ovat myös yleisiä, mikä heijastuu monilla tavoin lapsen elämään esimerkiksi huolto- ja tapaamisjärjestelyinä ja niihin mahdollisesti liittyvinä riitoina. Yksinhuoltajuus voi myös aiheuttaa kuormitusta vanhemmuudelle, mikäli yksinhuoltajana toimivalla vanhemmalla ei ole riittäviä tukiverkostoja.

Varhaiseen tukeen panostaminen on sekä inhimilliseltä että taloudelliselta kannalta tarkasteltuna järkevää. Palveluiden kokonaisukehittämisessä huomio on matalan kynnyksen ja varhaisen tuen palveluissa sekä varhaisissa vuosissa ja perheen tukemisessa. Vanhemmaksi kasvua ja varhaista vuorovaikutusta tukemalla voidaan ehkäistä osa lapsen ja perheen haasteista. Tukea vanhemmuuteen voidaan tarjota muun muassa perheiden matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa, joissa vanhemmat voivat tavata muita vanhempia lapsineen, verkostoitua ja saada vertaistukea.

Perhekeskustoimintamallissa kehitetään eri toimijoiden yhteistyötä vastaamaan aiempaa paremmin perheiden tarpeisiin periaatteella ”asiakas on aina oikealla ovella”. Selänteessä on käytössä systeeminen lastensuojelun toimintamalli, jota kehitetään jatkuvasti ja jota pyritään laajentamaan muihinkin palveluihin. Mallissa systeeminen ajattelu ja monitoimijainen tiimityöskentely ohjaavat työskentelyä korostaen lapsen ja perheen osallisuutta ja kohtaamista. Reflektiivinen työote, lapsilähtöisyys ja suhdeperustaisuus ovat työskentelyn keskiössä.

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjotaan kaikille lasta odottaville vanhemmille ja pikkulapsiperheille. Suun terveydenhuollon ennaltaehkäisevät palvelut ovat osa neuvolapalveluiden kokonaisuutta. Hyvinvointineuvolan toimintamallissa terveydenhoitaja seuraa ja tukee perheen hyvinvointia raskauden alusta kouluiän kynnykselle asti. Hyvinvointineuvolan toiminta pohjautuu Neuvokas perhe- menetelmän liikunta- ja ravitsemusasioihin ja jatkuu raskausajasta alakouluikään saakka. Lapset Puheeksi- keskustelut ja neuvonta kuuluvat hyvinvointineuvolan toimintaan. Kuntien eri toimijat ovat mukana hyvinvointineuvolan käytännön ohjauksessa ja tuessa. Ensimmäistä lastaan odottaville perheille tarjotaan perhevalmennusta, oman neuvolan terveydenhoitajan kotikäynti sekä kaksi maksutonta kotipalvelukäyntiä. Myös monikkoperheille tarjotaan kaksi maksutonta kotipalvelukäyntiä.

Perheneuvolat tukevat perheitä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä haasteissa. Pikkulapsiperheissä monet lapsen kasvuun, kehitykseen, perhe-elämään sekä parisuhteeseen liittyvät asiat saattavat mietityttää tai aiheuttaa huolta. Huolien kanssa ei tarvitse jäädä yksin vaan perheet voivat hakeutua perheneuvolaan hyvin matalalla kynnyksellä, koska lähetettä ei tarvita. Yhteyttä voi ottaa myös esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola. Käytössä on moniammatillista osaamista sosiaalityön, psykologian, lääketieteen ja sosiaaliohjauksen aloilta, joka arvioi kunkin perheen tuen tarpeen ja perheneuvola työskentely mitoitetaan yksilöllisen tarpeen mukaan. Tarpeen mukaan perheen tilannetta voi olla arvioimassa myös psykiatrinen sairaanhoitaja. Työskentely voi olla lyhyttä ja ytimekästä ohjaukseen ja neuvontaan keskittyvää. Mikäli on tarvetta, kartoitetaan perheen ja/tai lapsen tilannetta laajemmin ja lapsen on mahdollista päästä myös lastenpsykiatrin konsultaatioon. Keskiössä on koko perheen tilanteen huomioiminen yksilökeskeisen työskentelyn sijaan.

Perheitä kannustetaan myös vertaistuen piiriin perhekeskusten avoimissa kohtaamispaikoissa. Neuvolapalveluissa hyödynnetään digitalisaatiota muun muassa Voimaperheiden vanhemmuutta tukevien Ole Läsnä lapselle- ja Huomaa hyvä lapsessa- ohjelmien kautta. Voimaperheetoimintamallissa kaikille 3- vuotiaiden vanhemmille tarjotaan digitaalista ohjausta lapsen kanssa toimimiseen. 4-vuotiaiden perheillä on mahdollisuus saada netti- ja puhelinvalmennusta haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa toimimiseen. Lapsen hyvinvoinnin, terveyden ja kehityksen arvioinnissa ja tukemisessa ovat mukana tarvittaessa psykologit, puhe-, fysio-, toiminta- ja ravitsemusterapeutit, lasten ja nuorten poliklinikan lääkärit ja erikoislääkärit sekä perheneuvolan eri ammattiryhmät.

Jokaisella alle kouluikäisellä on oikeus saada varhaiskasvatusta, jota järjestetään päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoidossa tai hoitajan kotona tapahtuvassa perhepäivähoidossa. Tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hyvinvointia. Kaikille lapsille laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä lapsen huoltajien kanssa, johon kirjataan lapsen mahdolliset erityisen tuen tarpeet. Varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia varhaisen tuen työskentelymalleja. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistetaan myönteiset oppimiskokemukset. Tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatus kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjaa eettisesti vastuulliseen

ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Varhaiskasvatuksessa tehdään myös tiivistä yhteistyötä koulujen kanssa, jotta lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta kouluun olisi mahdollisimman sujuva.

Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen alueen kunnista Pyhäjärvi tarjoaa maksuttoman varhaiskasvatuksen kaikille alle kouluikäisille. Varhaiskasvatus tarjoaa koko- ja osa-aikaista hoitoa alle kouluikäisille lapsille perheen tarpeiden mukaan. Lapsella, joka huoltajien työn tai opiskelun vuoksi tarvitsee hoitoa iltaisin, öisin tai viikonloppuisin on oikeus vuorohoitopaikkaan. Varhaiskasvatustilaa ollaan päivittämässä vuoden 2022 aikana ja varhaiskasvatuksessa on tulossa käyttöön sama kolmiportainen (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki) tuen malli kuin koulumaailmassa. Pyhäjärvellä on käytössä Friends-toimintamalli myös varhaiskasvatuksessa.

Seurakunnat ovat mukana alle kouluikäisten parissa tehtävässä työssä esimerkiksi päiväkerhojen ja perhekerhojen kautta. Seurakunnista tehdään myös vierailuja varhaiskasvatukseen. Seurakunnan päiväkerhot ja perhekerhot ovat avoimia kaikille lapsiperheille seurakuntajäsenyydestä riippumatta.

Ppky Selänteessä perheitä tuetaan matalalla kynnyksellä arjen haasteissa. Palveluita voi saada ottamalla yhteyttä netin kautta, soittamalla suoraan perhekeskuksen sosiaaliohjaajalle tai lasten ja perheiden palveluiden muiden ammattilaisten kautta. Pyydä apua- nappi on Selänteen alueen lapsiperheille suunnattu sähköinen lomake, jonka kautta voi pyytää apua, jättää soittopyynnön tai kysyä neuvoja.

Perhepalveluissa alle kouluikäisten lasten perheille tarjottavia peruspalveluja ovat lapsiperheiden kotipalvelu, lapsiperheiden sosiaalityö, perhetyö, perheoikeudellisten palvelujen työ, tukiperhetoiminta ja palveluohjaus. Perhekeskuksen avoimet kohtaamispaikat tarjoavat leikkikerhotoimintaa, parkkitoimintaa, perhekerhoja ja vertaisryhmätoimintaa sekä tarjoaa tilat tuetuille ja valvotuille tapaamisille. Tarvittaessa perhe voidaan myös ohjata lastensuojelun palveluiden piiriin.

Lapsiperheiden kotipalvelun ja perhetyön tehtävänä on tukea asumiseen, perheen henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lastenhoitoon ja kasvatukseen sekä tavanomaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista. Palvelua myönnetään perheille, joissa on alle 18-vuotias lapsi, painopisteenä alle kouluikäisten lasten perheet. Lapsiperheiden kotipalvelua on sekä tilapäistä että säännöllistä, määräaikaista palvelua. Kotipalvelusta veloitetaan 3.80€ tunti; tästä on mahdollisuus hakea maksuvapautusta perheen tuloista riippuen. Perhetyön eri tasoja ovat

varhaisen tuen perhetyö, erityisen tuen perhetyö ja tehostettu perhetyö. Perhetyö on perheille maksutonta.

Lapsiperheiden sosiaalityössä asiakkaille tehdään sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja, jolloin arvioidaan lapsen ja perheen tuen tarvetta ja järjestetään perheelle tarvittavat palvelut.

Perheoikeudellisten palveluiden tehtävänä on tehdä isyyden ja äitiyden selvittämistä, sopimuksia lapsen tapaamis- ja huoltoasiassa, elatussopimuksia, laatia olosuhdeselvityksiä ja järjestää tarvittaessa valvottuja / tuettuja tapaamisia. Isyyden tunnustamista tehdään myös neuvolassa.

Lastensuojelun palveluja tarjotaan lapselle, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat hänen kasvuaan ja kehitystään tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa niitä. Lastensuojelun palveluita ovat avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon sosiaalityö sekä lastensuojelulaitoksissa tehtävä työ.

4.YHDESSÄ OPPIEN JA HARRASTAEN 6-12-VUOTIAAT

Alakouluikäinen lapsi alkaa olla monessa asiassa itsenäinen ja myös nauttii lisääntyneestä itsenäisyydestään. Lapsi tarvitsee kuitenkin yhä päivittäistä huolenpitoa, hellyyttä, rohkaisua ja kiitosta. Yhteiset arjen hetket ja aikuisten aito kiinnostus lapsen tekemisiin ja mielipiteisiin ovat merkittäviä koululaisen kasvulle ja kehitykselle. Perheen yhteiset ruokailuhetket ovat osa säännöllisestä päivärytmistä huolehtimista ja samalla hyvä hetki päivän kuulumisten jakamiseen.

Esiopetus ja koulu ovat tärkeä osa lapsen elämää. Koulun pedagogisen toiminnan kehittäminen tukee kaikkia oppilaita. Esimerkiksi joustavan, tuetun oppimisympäristön kehittäminen esi- ja alkuopetuksen yhteistyönä tukee pientä koululaista. Toiminta antaa yksilöllisemmin aikaa kehittyä, kasvaa, onnistua ja oppia koululaisen työskentelytaitoja ja yhteisön kaveritaitoja. Joustava koulupolku alkuopetuksen aikana antaa lisää aikaa sopivien tukimuotojen löytämiseen ja koulupolun suunnitteluun. Kouluikäisille tärkeää on kaikki koulujen yhteydessä tapahtuva vapaa-ajan toiminta, muun muassa aamu- ja iltapäivätoiminta ja eri kerhotoiminnot. Selänteen kunnat tukevat yhdistysten toteuttamaa harrastustoimintaa muun muassa tarjoamalla tiloja edullisesti käyttöön. Myös huoltajille järjestetään koululla toimintaa, kuten esimerkiksi teemalliset vanhempainillat ajankohtaisista kasvatukseen liittyvistä teemoista (esim. nuorten päihteiden käyttö tai nettikäyttäytyminen). Haapajärvellä lasten vaikuttamismahdollisuuksiin panostetaan myös aktiivisesti toimivan lasten parlamentin kautta. Haapajärvellä on myös käytössä harrastamisen

Suomen malli, jossa tarkoituksena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Harrastustoiminta valitaan lasten ja nuorten toiveiden mukaan. Pyhäjärvellä kyseinen malli on tulossa käyttöön.

Alakouluikäisille tarjotaan vapaa-ajan toimintaa nuorisopalvelujen vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksien kautta. Seurakuntien kautta kouluikäisille on tarjolla kesäisin maksuttomia leirejä yhteistyössä esimerkiksi 4h ja nuorisopalveluiden kanssa. Lisäksi seurakunta järjestää tapahtumia, retkiä ja varkki-iltapäiviä. Lapsille annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa kotikaupunkinsa asioihin ikätason mukaisesti sekä alueellisesti että koko kaupungin laajuisesti. Esimerkkinä sekä paikallisesta että kansainvälisestä vaikuttamistyöstä edustavat Haapajärven Unesco-koulut K.J. Ståhlnergin koulu, yläkoulu ja lukio. Suomessa on noin 70 Unesco-koulua, jotka ovat sitoutuneet edistämään demokratiaa, kestäväää kehitystä, ihmisoikeuksia ja kansainvälisyyttä.

Oppilashuollon tavoitteena on lasten koulunkäynnin tukeminen, hyvinvoinnin edistäminen, yhteistyön lisääminen ja ennaltaehkäisevä työ yhdessä vanhempien kanssa. Koululuokissa ja ryhmissä tehtävä ehkäisevä oppilashuoltotyö tavoittaa parhaimmillaan valtaosan ikäluokasta. Oppilaiden vastaukset hyvinvointikyselyihin tuovat esiin heidän kokemansa haasteet luokassa/koulussa ja auttavat suuntaamaan oppilashuoltotyötä sekä yhteisö- että yksilötasolla. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tästä työstä vastaa koulun yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä. Tämän lisäksi oppilailla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon, jota toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Tarvittaessa oppilaan tueksi kootaan monialainen asiantuntijaryhmä. Oppilashuoltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus. Koulut ja niiden oppilashuolto tukevat lapsia ja nuoria aktiivisesti ja suunnitelmallisesti eri nivelvaiheisiin liittyvissä siirtymissä ja uusiin oppilasjoukkoihin ryhmäytymisissä. kuin perusopetuksessa. Pyhäjärvellä on käytössä oppilashuollossa Friends-ohjelma ja sitä ollaan ottamassa käyttöön myös Haapajärvellä. Friends-ohjelman tarkoituksena on tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelu ja mielen hyvinvoinnin lisääminen. Vetovastuussa ohjelmasta on koulun oppilashuolto. Koulujen oppilashuollolla on monenlaisia menetelmiä ja osaamista sekä yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön että yksilöiden kanssa tapahtuvaan työskentelyyn.

Terveystuollon tehtävänä on perheiden kanssa yhteistyössä tukea lasten ja nuorten terveellisiä elämäntapoja. Terveystuon ja sairaanhoidon avopalveluita annetaan jokaiselle kuntalaiselle. Selänteessä avopalveluiden toimipaikkoina ovat Selänteen alueen terveystuonkeskukset ja

hammashoitolat. Lisäksi lastenlääkäri käy kuukausittain Haapajärvellä, jonne ohjataan myös Reisjärven ja Pyhäjärven lapsiasiakkaat.

Kouluikäisten perheissä lapsen kasvuun, kehitykseen sekä perhe-elämään liittyvät haasteet ovat perheneuvolatyöskentelyn piiriin kuuluvia asioita. Yhteyttä voi ottaa matalalla kynnyksellä ja ilman lähetettä. Kouluikäisille lapsille perheneuvola tarjoaa sosiaalityön, psykologian, lääketieteen sekä sosiaaliohjauksen osaamista tilanteen kartoittamiseen ja työstämiseen. Tarvittaessa mukana voi olla myös terapiapalveluiden psykiatrinen sairaanhoitaja. Psykologin työkenttään kuuluvat lapsen tutkimukset (kognitiiviset, tunne-elämä sekä neuropsykologiset), sosiaaliohjaaja keskittyy jalkautuvaan työhön perheiden arkiympäristössä ja sosiaalityöntekijän roolina on palveluiden tarpeen arvioiminen sekä vanhemmuuden tukeminen. konsultoiva lastenpsykiatri tapaan lasta ja perhettä tarpeen mukaan. Perheneuvolassa voidaan lapsen tutkimisen lisäksi keskittyä muun muassa perhettä kohdanneen kriisitilanteen käsittelyyn, vanhemmuuden pulmiin, parisuhteen ongelmiin sekä verkostoyhteistyöhön lapsen ja perheen verkostojen kanssa.

Muita alakouluikäisten lasten perheille tarjottavia sosiaalipalveluja ovat lapsiperheiden kotipalvelut, perhetyö ja sosiaalityö. Tarvittaessa lapsi perheineen ohjataan myös lastensuojelun palveluihin.

5. YHDESSÄ KAVEREIDEN KANSSA 13-15-VUOTIAAT

Nuoruus on elämänvaihe, jossa siirrytään lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusiän kehityksen onnistuneessa läpiviemisessä korostuvat kaverisuhteet sekä hyvinvointia tukeva vapaa-ajantoiminta.

Nuoruuden kehitys alkaa fyysisestä puberteetista. Aivojen kehitys on voimakasta läpi nuoruusiän. Nuorten aivot ovat aikuisten aivoja herkempiä erilaisten ulkoisten ärsykkeiden haitallisille vaikutuksille, kuten päihteille. Varhaisnuoruus on nopeiden fyysisten muutosten lisäksi aikaa, jolle on tyypillistä mielialojen, käytöksen ja ihmissuhteiden ailahtelu. Murrosikä ja siihen liittyvät muutokset ovat kuitenkin hyvin yksilöllisiä, ja siten nuoren käytös ja mahdolliset tuen tarpeet vaihtelevat paljon.

Vaihteleva mieliala on nuoruusiässä tavallista ja mielenterveyden haasteet (esimerkiksi ahdistus ja masennus) ovat myös mahdollisia. Oireiden ja häiriöiden varhainen tunnistaminen ja niihin tuen hakeminen on tärkeää, jotta ongelmien pitkittymiseltä ja vaikeutumiselta vältytään.

Siirtyminen alakoulusta yläkouluun ja yhden opettajan järjestelmästä lähes tunneittain vaihtuvien opettajien järjestelmään tapahtuu tässä ikävaiheessa. Nivelvaiheessa nuori tarvitsee aikaa ja tukea uuteen ryhmään sopeutumiseen ja tässä työssä koulut ja niiden oppilashuolto ovat aktiivisesti mukana. Nuoruuden katsotaan olevan syrjäytymisherkkä elämänvaihe, sillä siihen liittyy useita elämänmuutoksia suhteellisen lyhyessä aikajaksossa. Koulussa annettavan oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että hän kykenee edistämään opiskelunvalmiuksiaan ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Haapajärvellä nuoret saavat harjoitella vaikuttamistaitoja myös aktiivisen nuorisovaltuuston kautta. Haapajärvellä on myös käytössä harrastamisen Suomen malli, jossa tarkoituksena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Harrastustoiminta valitaan lasten ja nuorten toiveiden mukaan. Pyhäjärvellä kyseinen malli on myös tulossa käyttöön.

Kouluterveydenhuolto toimii laaja-alaisesti lasten ja nuorten kanssa tekemällä ikäkausiin liittyviä terveystarkastuksia, hoitamalla terveydessä olevia haasteita ja tarvittaessa vastaamalla akuutteihinkin kouluterveydenhuollon vastuualueella oleviin haasteisiin. Yläkouluikäisillä laaja terveystarkastus toteutetaan 8. luokan aikana. Huoltajan mukana olo on nuortenkin terveystarkastuskäynneillä tärkeää, niin nuoren itsensä kuin koko perheen hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta. Nuorelle varmistetaan kuitenkin aina mahdollisuus keskustella ammattilaisen kanssa kahdestaan.

Oppilashuollon tavoitteena on lasten koulunkäynnin tukeminen, hyvinvoinnin edistäminen, yhteistyön lisääminen ja ennaltaehkäisevä työ yhdessä vanhempien kanssa. Koululuokissa ja ryhmissä tehtävä ehkäisevä oppilashuoltotyö tavoittaa parhaimmillaan valtaosan ikäluokasta. Oppilaiden vastaukset hyvinvointikyselyihin tuovat esiin heidän kokemansa haasteet luokassa/koulussa ja auttavat suuntaamaan oppilashuoltotyötä sekä yhteisö- että yksilötasolla. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tästä työstä vastaa koulun yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä. Tämän lisäksi oppilailla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon, jota toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Tarvittaessa oppilaan tueksi kootaan monialainen

asiantuntijaryhmä. Koulut ja niiden oppilashuolto tukevat lapsia ja nuoria aktiivisesti ja suunnitelmallisesti eri nivelvaiheisiin liittyvissä siirtymissä ja uusiin oppilasjoukkoihin ryhmäytymisissä. Pyhäjärvellä on käytössä oppilashuollossa Friends-ohjelma ja sitä ollaan ottamassa käyttöön myös Haapajärvellä. Friends-ohjelman tarkoituksena on tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettelu ja mielen hyvinvoinnin lisääminen. Vetovastuussa ohjelmasta on koulun oppilashuolto. Koulujen oppilashuollolla on monenlaisia menetelmiä ja osaamista sekä yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön että yksilöiden kanssa tapahtuvaan työskentelyyn.

Seurakunnat tarjoavat nuorille nuorteniltatoimintaa, rippileirejä, isostoimintaa sekä leirejä ja tapahtumia. Lisäksi Pyhäjärvellä on vuoden 2022 aikana alkamassa seurakunnalla nuorten vaikuttajaryhmä.

Useasti yläkouluikäinen nuori perheineen ohjautuu perheneuvolan pariin mielialaan tai keskittymiseen liittyvien haasteiden vuoksi. Kuten nuoremmillekin lapsille, myös nuorille on tarjolla koko perheneuvolan moniammatillinen osaaminen sekä lisäksi terapiapalveluista psykiatrisen sairaanhoitajan tuki. Vanhemmat voivat hyötyä perheneuvolatyöskentelystä, kun he saavat asianmukaista tietoa ja tukea lapsensa murrosikään, mielialaoireiluun tai neuropsykiatrisiin haasteisiin liittyen. Työskentely räätälöidään kunkin perheen ja nuoren tilanteen mukaiseksi. Nuorella on mahdollisuus päästä tarvittaessa myös konsultoivan nuortenpsykiatrin vastaanotolle.

6. YHDESSÄ AIKUISTUEN YLI 16-VUOTIAAT

Yli 16-vuotiaana korostuu nuoren itsenäistyminen, oman paikan löytäminen ikäistensä joukossa ja tulevaisuuden suunnittelu. Tässä ikävaiheessa nuoren tulee osata huolehtia itsestään ja vähitellen myös kanssaihmisistä.

Toisen asteen koulutuksessa oleville nuorille on tarjolla opiskeluhuollon palvelut sekä opiskeluterveydenhuolto. Opiskeluhuollon tehtävänä on opiskelukyvyn tukeminen ja opintojen suorittamisen edistäminen sekä opiskelijoiden tukeminen. Opiskeluhuolto on vahvasti moniammatillista yhteistyötä. Opiskeluterveydenhuolto tukee samoja tavoitteita terveydenhuollon näkökulmasta. Toisen asteen opiskelijoille toteutetaan terveystarkastus, jonka kautta saadaan tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista. Opiskeluhuollon tavoitteena on nuorten opiskelun tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen

opiskeluhoitoon, jota toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa. Tarvittaessa opiskelijan tueksi kootaan monialainen asiantuntijaryhmä.

Uutena lainsäädännöllisenä muutoksena (vuonna 2021) on tullut oppivelvollisuuden nosto 18 ikävuoteen saakka. Tämän muutoksen kautta pyritään lisäämään nuorten hyvinvointia ja ehkäisemään syrjäytymistä panostamalla siihen, että jokainen nuori saisi suoritettua vähintään toisen asteen tutkinnon.

Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen alueella toimii erilaisia järjestöjä, seuroja ja seurakuntia, joissa on paljon hyviä ja erilaisia palveluja ja toimintaa nuorisoiikaisille. Tärkeää on saada nuoria toimintaan mukaan. Nuorten kanssa toimivien ammattilaisten tulisi tuntee toistensa järjestämät palvelut ja osata ohjata nuoria toiminnan piiriin. Nuorten on mahdollista myös työllistyä kesäisin eri järjestöihin ja seurakuntaan esim. kerhojen pitäjiksi ja leireille. Haapajärvellä yksi nuorisoiikäisten vaikuttamiskanavista on aktiivinen nuorisovaltuusto. Seurakunnat tarjoavat nuorille nuorteniltatoimintaa, rippileirejä, isostoimintaa sekä leirejä ja tapahtumia. Lisäksi Pyhäjärvellä on vuoden 2022 aikana alkamassa seurakunnalla nuorten vaikuttajaryhmä.

Etsivän nuorisotyön tarkoituksena on olla läsnä nuorten keskuudessa sekä tarjota heille luottamuksellinen ja turvallinen aikuiskontakti. Etsivä nuorisotyö tukee alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat syystä tai toisesta koulutuksen tai työelämän ulkopuolella, ovat vaarassa jäädä niiden ulkopuolelle tai tarvitsevat neuvoa ja ohjausta elämässään. Etsivä nuorisotyö on luottamuksellista, maksutonta ja sitä toteutetaan yhdessä nuoren kanssa, jotta oikea polku löydettäisiin. Etsivää nuorisotyötä on saatavilla kaikissa Selänteen kunnissa. Yhteystiedot löytyvät kuntien verkkosivuilta.

Peruspalvelukuntayhtymä Selänteessä nuoren on mahdollista saada tukea elämäntilanteeseensa perheneuvolan kautta. Tuki voi olla nuoren kanssa työskentelyä tai koko perheen yhteisen hyvinvoinnin edistämistä. Useasti tässä ikävaiheessa nuori pohtii paljon itsenäistymiseen liittyviä asioita ja uusi elämänvaihe voi tuntua hankalalta ilman tukea asioiden pohtimisessa. Myös vanhemmille oman nuoren uusi elämänvaihe voi tuoda monenlaisia asioita mieleen ja niistä on hyvä päästä puhumaan ammattilaisen kanssa. Perheneuvolan moniammatillinen työskentely kattaa ohjauksen, neuvonnan sekä lapsen psykologin tutkimukset. tarvittaessa nuori voi käydä myös terapiapalveluiden psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotolla. Käytössä on myös konsultoivan nuortenpsykiatrin palvelut.

Lastensuojelun palveluja tarjotaan lapselle tai nuorelle, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat hänen kasvuaan ja kehitystään tai joka itse omalla käyttäytymisellään vaarantaa kasvuolonsa. Lastensuojelun palveluita ovat avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon sosiaalityö.

7. SEURANTA JA ARVIOINTI

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ei ole yksittäinen ja irrallinen asiakirja vaan sen tulee olla kiinteä osa kuntien muuta suunnittelua ja toimintaa ja se tulee huomioida esimerkiksi talousarviota laadittaessa. Suunnitelma tulee päivittää vähintään neljän vuoden välein, mutta suunnitelman toteutumista tulee kuitenkin seurata säännöllisesti ja kunnissa tehtävien päätösten tulee osaltaan nojata lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Seuranta ja arviointia toteutetaan hyte / lape-työryhmissä hyvinvointikertomusten rinnalla. Huomioitavaa on jatkossa muuttuva lainsäädäntö, joka velvoittaa kunnat tekemään oman lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman lisäksi. Kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää kuntaan jäävät toiminnot.

Koulujen oppilashuollon siirtyessä hallinnollisesti hyvinvointialueelle, on jatkossa kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että oppilashuollon ja sivistystoimen henkilökunnan yhteistyö säilyy aiempaan tapaan aktiivisena ja luontevana. Lisäksi on seurattava, että oppilashuollon resurssit pysyvät riittävän vahvoina, koska matalalla kynnyksellä saavutettavissa oleva tuki lapsen arkipäivän ympäristöissä (esimerkiksi koulussa) on sekä inhimillisesti että kustannusten kannalta arvioituna paras tapa tarjota ehkäistä lasten ja nuorten haasteita. On myös huomioitava, että alueellamme lasten ja nuorten psykiatrian palveluiden saatavuus erikoissairaanhoidon vastuualueella on ajoittain ollut heikkoa, joten erityistä huomiota tulee kiinnittää perustason palveluiden riittävään saatavuuteen esimerkiksi oppilashuollossa, perheneuvolassa ja lapsiperheiden muissa sosiaalipalveluissa, joilla osaltaan on raskaampien palveluiden tarvetta ehkäisevä vaikutus.